CZU: 330.85:330.1 https://doi.org/10.59295/dnwe2025.11

THE THEORY OF VALUE, SURPLUS VALUE, AND EXPLOITATION IN KARL MARX'S WORK

Tatiana BUJOR
Moldova State University, 60 Alexe Mateevici, Chisinau, Republic of Moldova
tatiana.bujor@usm.md
ORCID iD: 0000-0001-5583-8802

Marius-Augustin BUJOR
Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Economice, Oradea, România
mariusaugustin05@gmail.com
ORCID iD: 0009-0003-5306-1675

Purpose of the article: *The paper analyzes Karl Marx's fundamental contributions to nineteenth-century economic and social thought, focusing on his critique of capitalism through the concepts of value, surplus value, and exploitation. It examines the theoretical influences of Adam Smith, David Ricardo, and Hegelian dialectics, as well as the application of Marxist ideas to the interpretation of the capitalist mode of production, with relevance to societies in transition, including the Republic of Moldova.*

Methodology: *The study employs an analytical and comparative approach based on an examination of Marx's seminal work Capital and an interpretation of its core concepts in relation to contemporary economic systems. The method involves correlating the labor theory of value, which explains value creation through human labor, with the theory of surplus value, which reveals the structural mechanisms of exploitation under capitalism.*

Conclusions: *The findings highlight the continuing relevance of Marxist analytical tools for studying the structural inequalities of the global economy. It is emphasized that exploitation is a structural feature of capitalism rather than an accidental phenomenon, and the paper recommends rethinking economic policies aimed at reducing disparities, particularly in economies in transition such as the Republic of Moldova.*

Originality: *The work provides an integrated perspective on the interpretation of Marxist theories, combining the classical analysis of Capital with their applicability to the current economic and social context of the Republic of Moldova. It thus contributes to a deeper understanding of the contemporary relevance of the concepts of value, surplus value, and exploitation.*

Keywords: *capitalism, exploitation, Marxism, surplus value, value.*
JEL Classifications: *B14, B51, P16*

INTRODUCERE

Opera lui Karl Marx a revoluționat profund gândirea economică și socială a secolului XIX, având un impact semnificativ asupra teoriei politice, economiei și filosofiei moderne. Într-un context istoric marcat de Revoluția Industrială și de polarizarea crescândă între clasele sociale, Marx propune o analiză critică a capitalismului care depășește cadrele explicative ale economiei politice clasice. Influențat de lucrările lui Adam Smith (*Avuția națiunilor*, 1962) și David Ricardo (*Principiile economiei politice și ale impozitării*, 1959), dar și de gândirea dialectică hegeliană, Marx reconfigurează teoriile epocii, punând în centru figura muncitorului și relația structurală cu capitalul.

Lucrarea sa fundamentală, *Capitalul* (Marx, 1867), constituie un demers teoretic de mari proporții, în care Marx analizează sistematic modul în care economia capitalistă funcționează. El demonstrează că, în ciuda aparențelor de libertate și echitate, relațiile de producție capitaliste sunt marcate de exploatarea forței de muncă, de acumularea inechitabilă a avuției și de alienarea individului. În centrul analizei sale se află conceptele de valoare, plusvaloare și exploatare, care alcătuiesc un sistem teoretic coerent ce explică dinamica capitalului și originea profiturilor.

Scopul acestei lucrări este de a explora în profunzime fundamentele teoriei marxiste privind valoarea, plusvaloarea și exploatarea, urmărind atât dezvoltarea acestor concepte în cadrul operei lui Marx, cât și relevanța lor pentru analiza critică a economiei contemporane.

Obiectivele lucrării constau în:

- Clarificarea conceptului de valoare în cadrul economiei politice clasice, cu accent pe contribuția lui Karl Marx în dezvoltarea teoriei valorii-muncă.
- Examinarea structurii și implicațiilor teoriei plusvalorii, cu accent pe mecanismele de obținere a plusvalorii absolute și relative și rolul acestora în acumularea capitalului.
- Analiza relației dintre capital și muncă din perspectiva marxistă, punând accent pe conceptele de alienare, exploatare și ideologie în contextul sistemului capitalist.
- Evaluarea impactului teoriei marxiste asupra gândirii economice și sociale, prin prezentarea interpretărilor, criticilor și relevanței contemporane a conceptelor de valoare și exploatare.

MATERIAL ȘI METODĂ

Această lucrare este o analiză teoretică bazată pe o revizuire a literaturii de specialitate, având ca surse principale scrierile lui Karl Marx, în special *Capitalul* (Marx, 1867) și *Manuscrisele economice -filosofice din 1844* (Marx, 1968). Metoda de cercetare adoptată este cea a analizei critice, menită să clarifice conceptele fundamentale ale teoriei marxiste – valoarea, plusvaloarea și exploatarea – și să le contextualizeze istoric și teoretic. De asemenea, lucrarea face referire la contribuțiile economiștilor clasici Adam Smith (1962) și David Ricardo (1959), pentru a evidenția modul în care Marx a preluat și a transformat teoria valorii-muncă. Abordarea utilizată urmărește să scoată în evidență relevanța conceptuală a marxismului pentru înțelegerea inegalităților structurale și a proceselor economice din societatea contemporană, inclusiv prin exemplificarea specifică a pieței muncii din Republica Moldova. Analiza se concentrează pe mecanismele de funcționare a capitalismului, așa cum sunt ele explicate de Marx, și pe implicațiile lor sociale, politice și ideologice.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Fundamentele teoriei valorii la Karl Marx

Teoria valorii constituie una dintre pietrele de temelie ale economiei politice clasice. Economiștii clasici, în special Adam Smith și David Ricardo, au formulat bazele teoriei valorii-muncă, care afirmă că valoarea unui bun este determinată, în esență, de cantitatea de muncă necesară pentru producerea lui. În *Avuția națiunilor*, Smith susținea ideea că „munca este adevărata măsură a valorii de schimb a tuturor bunurilor" (Smith, 1962). David Ricardo, în *Principiile economiei politice și ale impozitării*, dezvoltă mai riguros această concepție, susținând că valoarea relativă a mărfurilor depinde de „cantitatea totală de muncă necesară, directă și indirectă, pentru producerea lor" (Ricardo, 1959).

Cu toate acestea, nici Smith, nici Ricardo nu reușesc să depășească anumite contradicții ale acestei teorii, aspecte pe care Marx le va aborda în mod critic și sistematic. Marx preia teoria valorii-muncă, dar o transformă fundamental, introducând concepte noi care oferă o înțelegere mai profundă a mecanismului prin care valoarea este generată și distribuită în societatea capitalistă (*Capitalul*, Marx, 1867). El afirmă că valoarea unei mărfi este determinată de munca abstractă socialmente necesară.

O altă contribuție esențială a lui Marx este clarificarea relației dintre valoarea de întrebuințare și valoarea de schimb. Valoarea de întrebuințare reprezintă capacitatea unei mărfi de a satisface o nevoie umană, în timp ce valoarea de schimb exprimă cât din altă marfă poate fi obținut în schimbul unei mărfi date. Marx subliniază că „valoarea de schimb apare ca expresie a unei relații sociale între producători".

Un alt element teoretic central în analiza marxistă a valorii este distincția dintre munca concretă și munca abstractă. Munca concretă este activitatea practică, specifică, desfășurată pentru a produce bunuri utile, iar munca abstractă este esența generală a muncii, redusă la un simplu consum de energie umană, evaluată prin timpul de muncă, și care creează valoare în sens economic.

Teoria plusvalorii și exploatarea

Conceptul de plusvaloare (Mehrwert) ocupă un loc central în analiza critică a economiei capitaliste realizată de Karl Marx. În *Capitalul*, Marx definește plusvaloarea ca diferența dintre valoarea creată de muncitor și valoarea forței sale de muncă, adică salariul primit (*Capitalul*, Marx,

1867). Această diferență reprezintă un surplus de valoare care nu-i revine muncitorului, ci este însușit de capitalist fără echivalent.

Marx distinge două forme fundamentale prin care capitaliștii extrag plusvaloare: *plusvaloarea absolută și plusvaloarea relativă.* Plusvaloarea absolută este obținută prin extinderea duratei zilei de muncă peste timpul necesar reproducerii forței de muncă. Plusvaloarea relativă presupune o reducere a timpului de muncă necesar prin creșterea productivității muncii, fără modificarea duratei zilei de muncă. Aceste două forme de plusvaloare nu sunt contradictorii, ci complementare. Pentru Marx, timpul de muncă este o unitate fundamentală în analiza producției de plusvaloare, iar capitalistul este interesat să maximizeze exploatarea acestuia.

Exploatarea capitalistă nu este una directă, ci mascată de mecanismele pieței libere, în care relațiile de subordonare sunt prezentate ca relații contractuale între egali. Plusvaloarea obținută este, în cea mai mare parte, reinvestită în procesul de producție, mecanism pe care Marx îl numește acumularea capitalului. Acest proces este însoțit, inevitabil, de o concentrare a capitalului și de o polarizare socială tot mai accentuată.

Unul dintre cele mai profunde concepte dezvoltate de Marx este cel al alienării forței de muncă, prezentat în *Manuscrisele economice-filosofice din 1844* (Marx, 1968). El argumentează că muncitorul este înstrăinat de produsul muncii sale, de activitatea de muncă, de propria esență umană și de ceilalți oameni. Pentru Marx, exploatarea nu este rezultatul unor abuzuri individuale, ci o caracteristică structurală a modului de producție capitalist. Contractul de muncă, deși prezentat ca un acord liber, ascunde o profundă inegalitate structurală.

Un element esențial al analizei economice marxiste îl constituie calculul ratei plusvalorii, care exprimă gradul de exploatare a forței de muncă.

Rata plusvalorii este calculată astfel:

Rata plusvalorii (p') = (plusvaloare / salarii) × 100

Cu cât raportul dintre plusvaloarea produsă și salariul plătit este mai mare, cu atât exploatarea este mai intensă.

Unul dintre obiectivele fundamentale ale analizei marxiste este demistificarea ideologiei capitaliste, care prezintă relațiile economice ca fiind rezultatul liberei alegeri a indivizilor egali. Marx susține că muncitorul nu are o alegere autentică, deoarece este constrâns de condițiile materiale, fiind dependent de piață pentru a supraviețui.

Impactul teoriei marxiste în gândirea economică și socială

De-a lungul timpului, teoria marxistă a fost supusă unor critici importante. Una dintre principalele obiecții aduse teoriei valorii-muncă constă în dificultatea de a o aplica în mod empiric, în care valoarea este influențată și de factori precum inovația, raritatea sau preferințele consumatorilor. Alți critici au subliniat că teoria lui Marx tinde să ignore dinamismul capitalismului și existența unei clase mijlocii în expansiune.

Cu toate acestea, chiar și în fața acestor critici, marxismul continuă să ofere un cadru teoretic robust pentru analiza sistemelor economice actuale, în special în ceea ce privește relațiile de putere, acumularea inegală a capitalului și conflictele de clasă. Numeroși economiști contemporani au încercat să actualizeze și să reconcilieze teoria valorii-marxiste cu noile realități economice. Criticii teoriei valorii-muncă, precum Böhm-Bawerk și Popper, au contestat aplicabilitatea sa empirică. Totuși, economiști contemporani precum David Harvey și Thomas Piketty au reluat analiza inegalității pornind de la premise marxiste. În economia globală actuală, caracterizată prin muncă precară și platforme digitale, conceptele de exploatare și acumulare rămân actuale

Relevanța teoriei marxiste pentru Republica Moldova

În contextul Republicii Moldova, analiza marxistă a valorii, plusvalorii și exploatării este deosebit de pertinentă, având în vedere tranziția de la economia planificată centralizat la economia de piață după 1991. Această perioadă a fost marcată de restructurări economice masive, de

dezindustrializare și de reducerea accentuată a locurilor de muncă stabile, determinând un proces amplu de migrație externă. Conform datelor Biroului Național de Statistică, remitențele constituie peste 12% din PIB, ceea ce reflectă dependența structurală de munca prestată peste hotare.

Fenomenul economiei informale, care implică aproximativ un sfert din populația ocupată, poate fi analizat prin prisma exploatării mascate descrise de Marx: muncitorii sunt privați de protecție socială, de drepturi sindicale și de contribuții la sistemul de pensii, ceea ce perpetuează inegalitatea pe termen lung. Aplicarea indicatorului *rata plusvalorii*, pe baza diferenței dintre productivitatea muncii și salariul mediu real, arată o exploatare relativ ridicată, comparabilă cu alte economii aflate în tranziție.

Astfel, în Republica Moldova, procesul de acumulare a capitalului se realizează frecvent prin sub compensarea forței de muncă, reflectând trăsături esențiale ale modului de producție capitalist descris de Marx.

CONCLUZII

Conform rezultatelor cercetării pot fi formulate următoarele concluzii:

1. Teoria valorii, a plusvalorii și a exploatării, așa cum a fost formulată de Karl Marx, reprezintă un sistem teoretic riguros și profund, menit să explice mecanismele fundamentale ale modului de funcționare a economiei capitaliste. În centrul acestui sistem se află ideea că valoarea economică este creată exclusiv de muncă, iar surplusul de valoare – plusvaloarea – generat de muncitor este apropriat de capitalist fără un echivalent real, ceea ce conduce la exploatarea sistematică a forței de muncă.
2. Chiar dacă teoria marxistă a fost criticată, revizuită și reinterpretată de-a lungul timpului, principiile sale de bază rămân actuale și relevante pentru analiza critică a realităților socio-economice contemporane. Inegalitatea crescândă dintre clasele sociale, polarizarea avuției și pecarizarea muncii sunt fenomene care pot fi înțelese și explicate în mod coerent prin prisma instrumentelor analitice oferite de Marx.
3. Analiza marxistă a relației dintre capital și muncă scoate în evidență natura profund asimetrică și conflictuală a modului de producție capitalist. Conceptul de alienare arată că, în capitalism, munca nu este o activitate liberă și creatoare, ci una impusă și înstrăinată, în care muncitorul este redus la un simplu mijloc de producție. Exploatarea nu apare ca un accident sau o deviere morală, ci ca o trăsătură structurală, mascată de ideologia „contractului liber” și a pieței reglate de cerere și ofertă. Ratele plusvalorii, utilizate ca indicatori ai gradului de exploatare, evidențiază dezechilibrele din distribuția veniturilor și relevă faptul că acumularea de capital este posibilă doar prin sub compensarea muncii.
4. Relevanța teoriei marxiste se regăsește în dezbaterile actuale despre redistribuția veniturilor, impozitarea progresivă, protecția drepturilor lucrătorilor, venitul de bază universal, precum și în lupta pentru justiție socială și echitate economică. Într-un context în care capitalul financiar devine tot mai concentrat, iar forța de muncă este din ce în ce mai flexibilizată și expusă riscurilor, teoria marxistă oferă un cadru critic de interpretare a inegalităților structurale și a tensiunilor latente ale sistemului capitalist globalizat. Conceptul de exploatare capătă noi forme și valențe în epoca digitalizării și a muncii platformizate, unde relațiile de muncă sunt adesea invizibile, fragmentate și precarizate.
5. În cazul Republicii Moldova, aceste constatări sunt confirmate de realitățile pieței muncii: persistența economiei informale, polarizarea veniturilor și exodul forței de muncă.
6. Aceste fenomene indică actualitatea instrumentelor analitice marxiste pentru formularea de politici publice care să reducă exploatarea, să crească salariile reale și să asigure o distribuție mai echitabilă a avuției.
7. Reforma fiscală progresivă, investițiile în locuri de muncă de calitate și întărirea protecției sociale pot contribui la diminuarea tensiunilor sociale și economice identificate de Marx în analiza capitalismului. În acest sens, teoria valorii și a plusvalorii nu reprezintă doar un instrument

teoretic, ci și o bază solidă pentru proiectarea unor măsuri economice adaptate realităților Republicii Moldova.

REFERINȚE

1. Marx K. *Capitalul. Critica economiei politice*, Vol. I. Editura Politică. București; 1867.
2. Marx K. *КАПИТАЛУЛ. Critica Economiei Politice* Vol.1. Editura Cartea Moldovenească. Chișinău; 1966.
3. Marx K. *Manuscrisele economico-filosofice din 1844.* Editura Politică. România; 1968.
4. Ricardo D. *Despre principiile economiei politice și impunerii.* Editura Academiei Republicii Populare Române. București; 1959.
5. Smith A. *Avuția națiunilor: cercetare asupra naturii și cauzelor ei.* Editura Academiei Republicii Socialiste România. București; 1962.
6. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. *Forța de muncă în Republica Moldova: principalele tendințe*. Chișinău: BNS, edițiile 2022-2024. Disponibil la: https://statistica.gov.md
7. Organizația Internațională a Muncii (ILO). *Munca informală în Republica Moldova: provocări și perspective*. Geneva: ILO; 2023.
8. Ministerul Economiei al Republicii Moldova. *Raportul anual privind competitivitatea economică și piața muncii*. Chișinău: ME; 2024.
9. World Bank. *Migration and Remittances Factbook: Moldova*. Washington DC: World Bank; 2023.
10. Ceban, A., Moraru, I. *Inegalități economice și sociale în Republica Moldova: abordări teoretice și empirice*. Chișinău: Academia de Studii Economice din Moldova; 2022.
11. Pîntea, S. *Economia subterană în Republica Moldova: cauze, efecte și politici de reducere*. Chișinău: Editura Universității de Stat din Moldova; 2021.